

“УУЛ УУРХАЙН ЗАРИМ ТӨСЛҮҮДИЙГ ЭДИЙН ЗАСГИЙН ЭРГЭЛТЭД ОРУУЛАХ ТУХАЙ” МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТОГТООЛЫН ТӨСЛИЙН ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТАНИЛЦУУЛГА

Нэг. Төсөл боловсруулах болсон үндэслэл, шаардлага

Монгол Улсын Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөрт алтны олборлолтыг нэмэгдүүлэх, уул уурхайн салбарын экспортын бүтээгдэхүүнийг төрөлжүүлэх, гадаад валютын улсын нөөц болон Үндэсний баялгийн сангийн хуримтлалыг нэмэгдүүлэх зорилтууд туссан. Геополитик болон дэлхийн эдийн засгийн тодорхойгүй байдал нэмэгдэж, алтны үнэ өндөр түвшинд хадгалагдаж байгаа энэ үед нөөц нь тогтоогдсон алтны үндсэн ордуудыг хариуцлагатай уул уурхайн зарчимд нийцүүлэн эдийн засгийн эргэлтэд оруулах нь экспорт, төсөв, төлбөрийн тэнцэл болон валютын нөөцөд эерэг нөлөө үзүүлэх ач холбогдолтой байна.

Монгол Улсад нийт 494.3 тонн алтны нөөц бүртгэгдэж, алтны 597 тусгай зөвшөөрөл олгогдсоноос 83 хувь нь шороон, 17 хувь нь үндсэн ордод хамаарч байна. Улсын тусгай хамгаалалттай газар нутагт 95.5 тонн алтны нөөц байршиж байгаа нь байгаль орчин, түүх, соёлын өвийн хамгаалалтыг эдийн засгийн үр өгөөжтэй тэнцвэртэй уялдуулсан бодлогын шийдвэр шаардлагатайг харуулж байна.

Монголбанканд тушаасан алтны хэмжээ 2024 онд 16 тонн байсан бол 2025 онд 10 тонн болж буурсан. Мөн 2026 оны эхний таван сарын байдлаар алтны экспорт 2.5 тонн болж, өмнөх оны мөн үеэс 27 хувиар буурсан байна. Иймд богино хугацаанд олборлолтыг эхлүүлэх боломжтой, нөөц нь баталгаажсан үндсэн ордын төслүүдийн хэрэгжилтийг эрчимжүүлэх шаардлага үүссэн.

Сэлэнгэ аймгийн Мандал сумын нутагт орших Гацууртын болон Эрээн-Баавгайтын алтны үндсэн ордын зарим талбай Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 05 дугаар сарын 07-ны өдрийн “Зарим газар нутгийг улсын тусгай хамгаалалтад авах, хилийн заагт өөрчлөлт оруулах тухай” 47 дугаар тогтоолоор баталсан Ноён уулын дархан цаазат газрын хилийн заагтай давхацсан. Үүний улмаас тухайн талбайд уул уурхайн үйл ажиллагаа эрхлэх эрх зүйн боломж хязгаарлагдаж, төслүүдийн хэрэгжилт зогсонги байдалд орсон байна.

Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн тухай хуулийн 25 дугаар зүйлийн 25.2-т Засгийн газрын өргөн мэдүүлснээр дархан цаазат болон байгалийн цогцолборт газрын хилийн заагийг батлах, өөрчлөх бүрэн эрхийг Улсын Их Хурал хэрэгжүүлэхээр, Ашигт малтмалын тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.1.5-д тодорхой нутаг дэвсгэрт ашигт малтмал эрэх, хайх, ашиглах үйл ажиллагаа болон тусгай зөвшөөрөл олгохтой холбоотой асуудлыг Улсын Их Хурал шийдвэрлэхээр тус тус заасан. Иймд Улсын Их Хурлын 2020 оны 47 дугаар тогтоолын хавсралтад өөрчлөлт оруулж, Гацууртын ордыг өмнө гаргасан бодлогын шийдвэрүүдтэй нийцүүлэн эдийн засгийн эргэлтэд оруулах эрх зүйн нөхцөлийг бүрдүүлэхээр энэхүү тогтоолын төслийг боловсруулсан.

Хоёр. Төслүүдийн өнөөгийн нөхцөл байдал, эдийн засгийн ач холбогдол

2.1. Гацууртын алтны үндсэн орд

Гацууртын алтны үндсэн орд нь Сэлэнгэ аймгийн Мандал сумын нутагт байрладаг бөгөөд геологийн нөөц 75.9 тонн, үйлдвэрлэлийн нөөц 42.3 тонн алт байна. Ордын хайгуул, нөөц тогтоох, техник, эдийн засгийн үндэслэл боловсруулах болон дэд бүтцийн бэлтгэлийн ажлууд өмнө хийгдсэн тул эрх зүйн

нөхцөл бүрдсэн тохиолдолд харьцангуй богино хугацаанд олборлолтыг эхлүүлэх боломжтой гэж үзэж байна.

Монгол Улсын Их Хурлын 2015 оны 11 дүгээр тогтоолоор Гацууртын ордыг стратегийн ач холбогдол бүхий ашигт малтмалын ордод хамааруулж, 2016 оны 02 дугаар сарын 04-ний өдрийн 14 дүгээр тогтоолоор ордын төрийн эзэмшлийн хувь хэмжээг 34 хувиар тогтоосон. Гэвч 2020 оны 47 дугаар тогтоолоор ордын ашиглалтын тусгай зөвшөөрлийн зарим талбай Ноён уулын дархан цаазат газрын хилийн заагтай давхацсанаар төсөл хэрэгжих боломж хязгаарлагдсан.

Гацууртын төслийг хэрэгжүүлснээр жил бүр Монголбанканд 4 тонн хүртэл алт тушааж, 500-600 сая ам.долларын борлуулалтын орлого бүрдүүлэх боломжтой. Хөрөнгө оруулагчаас төслийг төрийн 34 хувь, хувийн хэвшлийн 66 хувийн оролцоотой хэрэгжүүлэх, 500 тэрбум төгрөгийн урьдчилгаа төлбөр төлөх, ашиглалтын тусгай зөвшөөрөл сэргээгдсэнээс хойш найман сарын дотор олборлолтыг эхлүүлэх санал ирүүлсэн. Урьдчилсан тооцоогоор төслийн хугацаанд Үндэсний баялгийн санд 3.56 тэрбум ам.доллар төвлөрүүлэх боломжтой бөгөөд энэхүү тооцоог хөрөнгө оруулалтын гэрээ, татварын нөхцөл, төрийн оролцооны эцсийн хэлбэртэй уялдуулан нарийвчилна.

2.2. Эрээн-Баавгайтын алтны үндсэн орд

Эрээн-Баавгайтын алтны үндсэн ордын зарим талбай мөн Ноён уулын дархан цаазат газрын хилийн заагтай давхацсан. Иймд Улсын Их Хурлын 2020 оны 47 дугаар тогтоолын хавсралтад оруулах өөрчлөлтийн хамрах хүрээнд тогтоолын 1 дүгээр хавсралтаар хилийн заагийн давхцалыг зохицуулна.

Харин тогтоолын төслийн 2, 3 дугаар заалтаар Гацууртын ордыг эдийн засгийн эргэлтэд оруулах болон түүний ашиглалтын тусгай зөвшөөрлийг сэргээж олгох асуудлыг тусгайлан зохицуулсан. Иймд энэхүү тогтоолоор Эрээн-Баавгайтын ордыг ашиглах, тусгай зөвшөөрлийг сэргээх, хөрөнгө оруулалт болон төрийн оролцооны нөхцөлийг шууд шийдвэрлэхгүй бөгөөд эдгээр асуудлыг холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу тусад нь шийдвэрлэнэ.

2.3. Хүлээгдэж буй үр нөлөө

Тогтоол батлагдсанаар Ноён уулын дархан цаазат газрын хилийн зааг болон ашигт малтмалын тусгай зөвшөөрлийн талбайн давхцалыг арилгах, Гацууртын стратегийн ач холбогдол бүхий ордыг Улсын Их Хурлын өмнөх шийдвэрт нийцүүлэн эдийн засгийн эргэлтэд оруулах эрх зүйн нөхцөл бүрдэнэ. Үүний үр дүнд алт олборлолт, Монголбанканд тушаах алт, экспорт, татварын орлого, гадаад валютын улсын нөөц болон Үндэсний баялгийн сангийн хуримтлалыг нэмэгдүүлэх боломжтой.

Төслийг хэрэгжүүлэхдээ байгаль орчин, түүх, соёлын өвийг хамгаалах шаардлагыг чанд хангаж, байгаль орчны нөлөөллийн үнэлгээ, нөхөн сэргээлт, уурхайн хаалт, санхүүгийн баталгаа, орон нутгийн иргэдийн оролцоог холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу бүрэн хэрэгжүүлнэ.

Гурав. Тогтоолын төслийн заалт тус бүрийн тайлбар

Тогтоолын нэр болон үндэслэх хэсэг

Тогтоолын төслийг “Уул уурхайн зарим төслүүдийг эдийн засгийн эргэлтэд оруулах тухай” гэж нэрлэсэн. Тогтоолоор Ноён уулын дархан цаазат газрын хилийн заагтай давхацсан алтны үндсэн ордын талбайн асуудлыг зохицуулж, Гацууртын стратегийн ач холбогдол бүхий ордыг эдийн засгийн эргэлтэд

оруулахтай холбоотой шийдвэр гаргах тул уг нэр нь төслийн зохицуулалтын агуулгыг илэрхийлнэ.

Тогтоолын төслийн үндэслэлд Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн тухай хуулийн 25 дугаар зүйлийн 25.2 дахь заалт, Ашигт малтмалын тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.1.5 дахь заалт болон Монгол Улсын Их Хурлын 2016 оны 02 дугаар сарын 04-ний өдрийн “Гацууртын ордын төрийн эзэмшлийн хувь тогтоох тухай” 14 дүгээр тогтоолыг тус тус баримталсан.

Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн тухай хуулийн 25 дугаар зүйлийн 25.2 дахь заалт нь Засгийн газрын өргөн мэдүүлснээр дархан цаазат газрын хилийн заагийг өөрчлөх бүрэн эрхийг Улсын Их Хуралд олгосон. Ашигт малтмалын тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.1.5 дахь заалт нь тодорхой нутаг дэвсгэрт ашигт малтмалын үйл ажиллагаа болон тусгай зөвшөөрөлтэй холбоотой асуудлыг Улсын Их Хурал шийдвэрлэх эрх зүйн үндэслэл болно. Харин Улсын Их Хурлын 2016 оны 14 дүгээр тогтоолоор Гацууртын ордын төрийн эзэмшлийн хувь хэмжээг 34 хувиар тогтоосон тул ордыг эдийн засгийн эргэлтэд оруулахдаа уг шийдвэрийг баримтлах шаардлагатай.

Төслийн 1 дүгээр заалт

Энэ заалтаар гадаад валютын улсын нөөцийг богино хугацаанд нэмэгдүүлэх, эдийн засгийн үр өгөөжийг дээшлүүлэх, Үндэсний баялгийн сангийн хуримтлалыг нэмэгдүүлэх боломжтой алтны үндсэн ордуудыг эдийн засгийн эргэлтэд оруулах зорилгоор Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 47 дугаар тогтоолын хавсралтад энэхүү тогтоолын 1 дүгээр хавсралтаар өөрчлөлт оруулахаар тусгасан.

Уг өөрчлөлтөөр тогтоолын хавсралтад заасан ордын талбайтай давхцаж байгаа хэсгийг Ноён уулын дархан цаазат газрын шинэчилсэн хилийн заагаас хасаж, хамгаалалтад хэвээр үлдэх газар нутгийн хил, эргэлтийн цэг, солбицлыг шинэчлэн тогтооно. Өөрчлөлт нь Улсын Их Хурлын 2020 оны 47 дугаар тогтоолыг бүхэлд нь хүчингүй болгохгүй бөгөөд зөвхөн 1 дүгээр хавсралтад заасан хилийн хэсэгт хамаарна.

Хилийн заагт өөрчлөлт оруулснаар хавсралтад хамрагдсан орд бүрийг шууд ашиглаж эхлэх эрх үүсэхгүй. Тухайлбал, Эрээн-Баавгайтын ордын цаашдын ашиглалт, тусгай зөвшөөрөл, хөрөнгө оруулалт болон төрийн оролцоотой холбоотой асуудлыг энэ тогтоолын 2, 3 дугаар заалтаар шийдвэрлээгүй тул холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу тусад нь шийдвэрлэнэ. Харин Гацууртын ордтой холбоотой дараагийн шийдвэрийг тогтоолын 2, 3 дугаар заалтаар тусгайлан зохицуулсан.

Төслийн 2 дугаар заалт

Энэ заалтаар Сэлэнгэ аймгийн Мандал сумын нутагт орших стратегийн ач холбогдол бүхий Гацууртын ордыг Монгол Улсын Их Хурлын 2016 оны 14 дүгээр тогтоолд нийцүүлэн эдийн засгийн эргэлтэд оруулахыг Засгийн газарт даалгана.

Улсын Их Хурлын 2016 оны 14 дүгээр тогтоолоор Гацууртын ордын төрийн эзэмшлийн хувь хэмжээг 34 хувиар тогтоосон. Иймд Засгийн газар ордыг эдийн засгийн эргэлтэд оруулахдаа төрийн эзэмшлийн хувь, хөрөнгө оруулалт, санхүүжилт, татвар, төлбөр, урьдчилгаа төлбөр, ногдол ашиг, Үндэсний баялгийн санд төвлөрөх өгөөж, эрсдэлийн хуваарилалт болон гэрээний бусад нөхцөлийг Монгол Улсын эрх ашигт нийцүүлэн хэлэлцэж, хууль тогтоомжийн хүрээнд шийдвэрлэнэ.

Тус заалт нь ордыг ашиглахтай холбоотой хөрөнгө оруулалтын болон орд ашиглах гэрээг автоматаар байгуулсанд тооцохгүй. Холбогдох гэрээ, шийдвэрийг техник, эдийн засаг, санхүү, байгаль орчин, эрх зүйн нарийвчилсан судалгаа, тооцоо болон эрх бүхий байгууллагын санал, дүгнэлтэд үндэслэн гаргана.

Төслийн 3 дугаар заалт

Энэ заалтаар тогтоолын 2 дугаар заалтын хэрэгжилтийг хангах хүрээнд Гацууртын алтны үндсэн ордын ашиглалтын тусгай зөвшөөрлийг тогтоолын хавсралтад заасан шинэчилсэн хилийн заагт нийцүүлэн сэргээж олгохыг Засгийн газарт зөвшөөрнө.

Тусгай зөвшөөрлийг сэргээж олгохдоо шинэчилсэн хилийн зааг, ашиглалтын талбайн солбицол, улсын тусгай хамгаалалттай газар нутгийн болон ашигт малтмалын кадастрын бүртгэлийг хооронд нь нийцүүлж, тусгай хамгаалалттай газар нутагт үлдэх хэсгийг ашиглалтын талбайд хамруулахгүй байна. Засгийн газар хэрэгжилтийг зохион байгуулж, геологи, уул уурхайн асуудал эрхэлсэн эрх бүхий байгууллага тусгай зөвшөөрлийн бүртгэл, кадастр болон бусад захиргааны ажиллагааг Ашигт малтмалын тухай хууль, Зөвшөөрлийн тухай хууль болон холбогдох журмын дагуу гүйцэтгэнэ.

Тусгай зөвшөөрлийг сэргээж олгох нь байгаль орчны болон бусад салбарын хууль тогтоомжид заасан шаардлагаас чөлөөлөх үндэслэл болохгүй. Төсөл хэрэгжүүлэгч нь байгаль орчны нөлөөллийн ерөнхий болон нарийвчилсан үнэлгээ, байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө, газар, ус, ой ашиглалт, түүх, соёлын өвийн хамгаалалт, хөдөлмөрийн болон уурхайн аюулгүй ажиллагаа, нөхөн сэргээлт, уурхайн хаалт, санхүүгийн баталгаатай холбоотой шаардлагыг бүрэн хангана.

Дөрөв. Нэр томьёо, бусад хууль тогтоомжийн уялдаа

Төсөлд хэрэглэсэн “дархан цаазат газар”, “хилийн зааг”, “стратегийн ач холбогдол бүхий ашигт малтмалын орд”, “ашиглалтын тусгай зөвшөөрөл”, “төрийн эзэмшлийн хувь” зэрэг нэр томьёог холбогдох хууль тогтоомжид хэрэглэсэн утгаар ойлгоно. Төсөлд шинээр нэр томьёо, ухагдахуун бий болгоогүй.

Тогтоолын төслийг Монгол Улсын Үндсэн хууль, Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн тухай хууль, Ашигт малтмалын тухай хууль, Газрын тухай хууль, Зөвшөөрлийн тухай хууль, Байгаль орчныг хамгаалах тухай хууль, Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухай хууль, Соёлын өвийг хамгаалах тухай хууль, Усны тухай хууль, Ойн тухай хууль болон холбогдох бусад хууль тогтоомжтой уялдуулан боловсруулсан.

Тогтоол батлагдсанаар бусад хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах шаардлага үүсэхгүй. Харин Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 47 дугаар тогтоолын хавсралтыг энэхүү тогтоолын 1 дүгээр хавсралтаар батлах шинэчилсэн хилийн заагтай нийцүүлэн хэрэглэх бөгөөд газрын нэгдмэл сан, улсын тусгай хамгаалалттай газар нутгийн мэдээллийн сан, ашигт малтмалын кадастр болон бусад холбогдох бүртгэлд өөрчлөлт оруулна.

Тав. Төсөл боловсруулахтай холбоотой авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээ

Төслийг боловсруулахдаа ордын нөөц, тусгай зөвшөөрлийн эрх зүйн байдал, Улсын Их Хурлын өмнөх шийдвэрүүд, Ноён уулын дархан цаазат газрын хилийн зааг, хөрөнгө оруулагчийн санал, төслийн борлуулалт, татвар, төлбөр болон Үндэсний баялгийн санд төвлөрөх орлогын урьдчилсан тооцоог судалсан.

Тогтоолын төсөл болон холбогдох материалыг төрийн захиргааны төв байгууллагуудаас санал авахаар хүргүүлсэн. Тогтоол батлагдсаны дараа төслийн байгаль орчны нөлөөллийн нарийвчилсан үнэлгээ хийх явцад тухайн орон нутгийн захиргааны байгууллага, нөлөөлөлд өртөх иргэд болон олон нийтийн саналыг хуульд заасан журмаар авч, хэлэлцүүлэг зохион байгуулна.

Төслийг үндэсний эдийн засгийн аюулгүй байдлыг хангахтай холбоотойгоор яаралтай хэлэлцүүлэхээр боловсруулсан бөгөөд Хууль тогтоомжийн тухай хууль болон Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуульд заасан журмаар Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлнэ.

Зургаа. Зардал болон хэрэгжилтийн зохион байгуулалт

Тогтоол батлагдсанаар шинэ төрийн байгууллага, нэгж, орон тоо байгуулах шаардлагагүй. Хилийн зааг, газрын болон кадастрын бүртгэлийг шинэчлэх, тусгай зөвшөөрөлтэй холбоотой захиргааны ажиллагааг холбогдох байгууллагын одоо байгаа бүтэц, орон тоо, батлагдсан төсөвт багтаан хэрэгжүүлэх боломжтой.

Уурхайн ашиглалт, техник, эдийн засгийн үндэслэл, байгаль орчны нөлөөллийн үнэлгээ, дэд бүтэц, хүдэр тээвэрлэлт, нөхөн сэргээлт, уурхайн хаалт, байгаль орчны хохирлын нөхөн төлбөр, санхүүгийн баталгаа болон төслийн бусад зардлыг хууль тогтоомж, хөрөнгө оруулалтын болон орд ашиглах гэрээнд заасны дагуу төсөл хэрэгжүүлэгч хариуцна.

--oOo--